

EXPERIÈNCIES: BULLYING HOMOFÒBIC A CATALUNYA.

Arcarons, A. (Ampgil, Associació de mare si pares de gais i lesbianes), **Barri, F.** (Psicòleg); **Cruceta, G.** (Psiquiatre), **de los Riscos, A.** (Consell de la Juventut de Barcelona); **Felix, S.** (Casal Lambda); **Merino, J.** (Antropòleg); **Rodriguez, E.** (Front d'alliberament Gai de Catalunya); **Samso, J.** (Casal Lambda); **Vendrell, E.** (Famílies lesbianes i gais).

Contacte icev@icev.cat

1.- RESUM DEL PROJECTE

L'objectiu de la Comunitat Educativa envers els joves és promoure un desenvolupament psicosocial normalitzat i un benestar físic emocional sa. Encara que per a la majoria dels joves aquesta premissa es compleix, existeix un nombre substancial de menors en risc físic i emocional, causat per un ambient hostil, homòfob i inflexible amb les identitats i rols de gènere masculí/femení no normatius. En un context com l'escola els temes sobre sexualitat queden relegats a les classes sobre reproducció humana o a xerrades sobre mètodes anticonceptius que acabent reproduint, involuntariament, la legitimació de l'heterosexualitat.

Segons dades a EEUU publicades per GLSCEN (Red educactiva de Gays, Lesbianas y Bisexuales en las escuelas de EEUU), sobre las actituds dels estudiants, les xifres presentades son impactants: el 97% d'estudiants d'escoles públiques sent comentaris homòfobs dels seus companys i el 80% del joves gais i lesbianes diuen sentir un profund aïllament social. Aquestes dades no tenen perquè ser necessàriament extrapolables a la població catalana, però si que ens poden servir com a referent de l'ambient escolar que viuen aquests joves a molts països i ens fan reflexionar sobre la necessitat de prevenció i tractament de l'assetjament entre iguals per raons de orientació sexual o identitat de gènere.

Es evident que a la comunitat educativa catalana, els i les alumnes lesbianes, gais, i transsexuals existeixen, i que tots aquells joves amb identitats de gènere no clarament heterosexuales acostumen a patir situacions d'homofobia en l'espai escolar. No obstant, les seves experiències resten invisibilitzades en els estudis sobre assetjament i violència escolar i només emergeixen en recerques de tipus qualitatiu o que incorporin expressament la diversitat sexual en el seu objecte d'estudi.

Per tant la nostra investigació assumeix la diversitat sexual com a eix principal i consistirà en efectuar un estudi en profunditat de la problemàtica de l'homofòbia al sistema educatiu, des de distintes perspectives metodològiques però considerant l'enfoc qualitatiu com una mirada clau per tal de fer emergir les experiències escolars de les i els joves que han patit alguna situació d'homofòbia. Finament, com a resultat de la recerca i del diagnòstic de la situació, es faran recomanacions per incorporar en el disseny de polítiques educative i es donaran eines i guies d'actuació per al col·lectiu docent.

2.- JUSTIFICACIÓ

Fins a la investigació "*Homofòbia en el sistema educatiu*", realitzada a l'any 2006 per la Comisión de Eucación de COGAM (Colectivo de Lesbianas, Gays, Transexuales y Bisexuales de Madrid) en col·laboració amb el Departamento de Antropología Social y Cultural de la UAM i l'estudi "Convivència i Confrontació entre iguals als centres educatius de Catalunya" realitzat pel CIIMU (ConSORCI Institut d'Infancia i Mon Urbà) sota encàrrec del Síndic de Greuges, als estudis de clima escolar no es mencionen la orientació sexual o la identitat de gènere com a factors de risc o vulnerabilitat. L'estudi de la COGAM es va presentar al mateix Congrés dels Diputat del Estat espanyol, i va afavorir una proposició no de llei del PSOE, on es insta al Govern a fer un Plan per combatre l'homofòbia a l'educació. L'estudi del CIIMU va fer emergir a través d'entrevistes en profunditat a joves de secundària que un dels perfils de vulnerabilitat a l'escola era precisament el de l'homosexualitat triada o atribuïda, malgrat l'homofòbia no era mai mencionada pel professorat i equips directius de les escoles.

Des de aquests estudis multidisciplinars, presentem els fets que motiven la realització de l'estudi:

- La evident manca d'estudis sobre el tema a Espanya i Catalunya.
- L'absència del tema de la diversitat sexual en els estudis sobre assetjament escolar.
- La gran invisibilitat de la població jove transsexual i lesbiana, que no és objecte d'estudi ni en els els estudis sobre homofobia a les escoles.
- La doble invisibilitat i la encara més complexa experiència de discriminació de la població jove LGBT d'origen estranger o d'altres minories com la gitana.
- La constatació de la importància de l'experiència escolar en la identitat social, en la construcció de la personalitat i en l'existència de trastorns psicològics tant de l'etapa de l'adolescència com de la vida adulta.

3.- MARC TEÓRIC

Han estat bàsicament l'antropologia i la sociologia de l'educació des d'on els fenòmens de violència entre iguals han estat analitzats com part de la construcció de les masculinitats i feminitats heterosexuales. En aquest sentit, el control de la sexualitat femenina i masculina mitjançant l'abús, el "bullying" i la violència són habituals en la formació de les identitats de gènere en els escenaris escolars. Per aquesta raó, algunes investigadores (Lees,1987, 2000) proposen situar el fenomen del "bullying" dintre d'un ordre generat i ètnic, i la violència de gènere entre joves en l'escola com element integrant de la construcció de la heterosexualitat (Robinson, 2005).

Les acusacions verbals, socials i físiques han de ser enteses com fenòmens que van més enllà dels rols de gènere i que es basen en relacions de poder que contribueixen a la regulació i control de les sexualitats i les identitats de gènere percebudes com qüestionadores o perilloses en la legitimació de l'heterosexualitat com a "normalitat".

D'altra banda, tant la sociologia i l'antropologia de l'educació com la psicologia han mostrat que en l'adolescència existeix una necessitat gremial en els joves de recerca de pertinença al grup, i per tant, de rebuig a allò que els diferencien de la majoria dels seus iguals generacionals.

L'autorebuig i la dificultat d'acceptació són clars exemples d'això, com ho és també l'homofòbia interioritzada. Poden existir també dificultats associades al maneig d'homofòbia externa i de les reaccions positives o negatives de l'entorn emocional del jove, com de vegades pot ser l'àmbit familiar i escolar.

Tipologia d'aïllament de joves gais i lesbianes	
Social	Sentiment de solitud en el seu entorn més proper i social (família, amic, escola). Senten que no tenen amb qui parlar. Por al descobriment
Emocional	Sentiment d'alerta constant, el que augmenta la seva distància emocional. Poden arribar a experimentar sentiments d'aïllament afectiu i emocional. Por a ser incompresos pels amics del seu mateix sexe o que puguin descobrir el seu secret.
Cognoscitiu	Manca d'informació sobre homosexualitat i desconeixement de rols i models positius. Basen la seva informació sobre estereotips

4.- OBJECTIUS

Fer emergir i visibilitzar les experiències escolars d'assetjament per identitat de gènere en joves tot i aprofundint, a través de les seves narratives, en la complexitat de les seves vivències i en les condicions i dinàmiques que en formen part i les modifiquen, com el paper de l'escola i del professorat, els diversos rols de la família i de la comunitat (en el cas de joves d'origen minoritari, per exemple), les relacions amb els seus iguals (companys i amics), les seves estratègies, i agents clau. Ens interessa conèixer quin ambient perceben en els diferents àmbits de la seva vida, i en especial l'escola, i com això condiciona la seva identitat social i de gènere, però també les seves oportunitats escolars i socials.

5.- DISSENY DE LA INVESTIGACIÓ I TÈCNIQUES

La investigació combinarà tècniques i qualitatives (entrevistes en profunditat) i quantitatives (questionari), tot i que es recopilaran les dades quantitatives de context que ens permetin redimensionar els fenòmen de l'homofòbia a l'escola.

Presentem el disseny de les fases en les que es desenvoluparan les diferents metodologies i la descripció de les mateixes:

Fase I. Estat de la qüestió i operacionalització del problema d'investigació.

- Revisió teòrica de les principals investigacions a nivell nacional i internacional per tal d'elaborar un model conceptual que fonamenti la creació dels instruments i la interpretació i anàlisi de les dades.
- Contactes i entrevistes amb informants clau, així com difusió del projecte, per facilitar la participació de les i els joves en l'estudi.
- Disseny dels questionaris per la recollida de les primeres dades en les plataformes on-line i el contacte amb els primers subjectes de la mostra.

Fase II. Treball de camp quantitatiu i preparació del qualitatiu

- Aplicació dels questionaris a través de les plataformes on-line i altres vies de contacte.
- Anàlisi de les primeres dades obtingudes als qüestionaris per l'elaboració de la guia de les entrevistes en profunditat.
- Disseny del guió de les entrevistes en profunditat, combinant la perspectiva socio-antropològica i psicològica.

Fase III. Fase intensiva del treball del camp qualitatiu.

- Realització de les entrevistes en profunditat als joves participant en l'estudi.
- Continuació de l'aplicació de qüestionaris fins a la saturació de la mostra.

Fase IV. Anàlisi del material empíric i redacció de l'informe

- Transcripció de les entrevistes gravades en audio i/o de les notes manuscrites.
- Codificació i anàlisi de les entrevistes.
- Buidat i codificació dels qüestionaris quantitius.
- Anàlisi dels qüestionaris.

Fase V. Redacció i difusió de l'informe

- Redacció de l'informe preliminar, incloent l'estat de la qüestió
- Redacció i edició de l'informe definitiu per la seva publicació
- Presentació de l'informe als organismes públics, entitats i ciutadania.
- Difusió en format de comunicació científica a Congressos nacionals i internacionals.

6.- UNITAT D'ANÀLISI I SUBJECTES D'ESTUDI

Les unitat d'anàlisi estaràn constituïdes per joves lesbianes, gais o transsexuals en la franja d'edat 14-20 anys, que estiguin o hagin estat escolaritzats a escoles de secundària de Catalunya i que actualment resideixin a Catalunya.

La mostra inclou diversitat d'àmbits territorials i entorns (rurals, urbans, ciutats mitjanes, area metropolitana..) de Catalunya, i escolaritzats en escoles públiques i privades concertades.

7.- Resultats preliminars de la Fase I de l' estudi: estat de la qüestió.

- Anàlisi de les primeres dades obtingudes als qüestionaris per l'elaboració de la guia de les entrevistes en profunditat.

El qüestionari (EXPERIÈNCIES) http://www.icev.cat/questionari_1.htm ha estat elaborat per les següents Institucions: (ANEXE I)

- ***Institut Català d'Estudis de la Violència ICEV***
- ***Casal Lambda***
- ***Famílies Lesbianes i Gais FLG***
- ***Associació de Mares i Pares de Gais i Lesbianes AMPGIL***
- ***Front d'alliberament Gai de Catalunya***
- ***Consell de la Juventut de Barcelona***
- ***SOSBullying***

També ha participat en el disseny la Dra. Maribel Ponferrada, antropòloga.

La recerca presenta dos fonts per obtenir la informació.

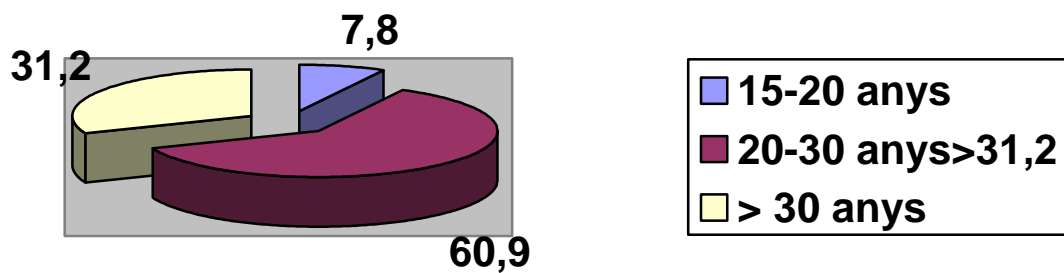
- La primera han estat les enquestes recollides a la web de l'Institut Català d'Estudis de la Violència. Em valorat nomès les que teniem dades de contacte.
- La segona te, com a metodologia, les entrevistes individuals.

Presenten a continuació les primeres 64 enquestes recollides, amb identificació dels enquestats. Le resta d'enquestes s'están actualment analitzan per a una propera publicació.

7.1.- Resultas:

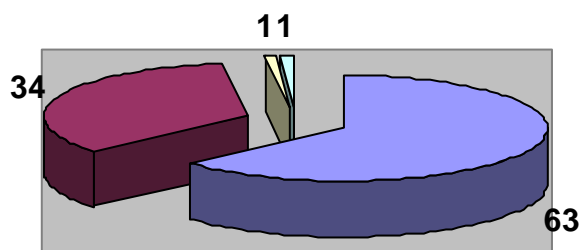
7.1.1.- Mitja de edat de la mostra:

- entre 15 y 20 anys: 7,8%
- de 20 a 30 anys: 60,9%
- > 30 anys: 31,2 %

7.12.- Opció sexual de les persones participants:

- 63% gais
- 34% lesbianes
- 1% heterossexuals amb pares gais
- 1% lesbianes amb pare gai i mare heterossexual

7.1.3.- Territori de l'escola del joves participants del qüestionari:

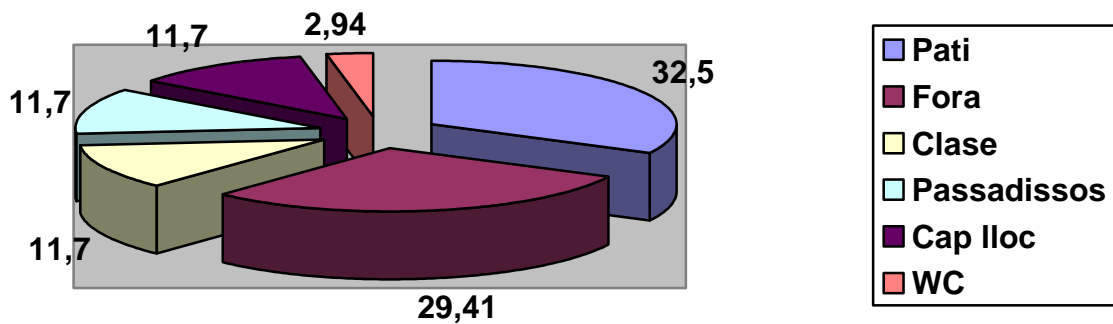
La mostra agafa àmbits territorials i entorns (rurals, urbans, ciutats mitjanes, area metropolitana..) de Catalunya.

Bellaterra Montmeló Sant Feliu de Codines
Barcelona Granollers Cornellá
Manlleu Lleida Sant Celoni Banyoles La Seu d'Urgell
Viladecans Vilafranca del Penedès Benissanet
Alella Manresa Vic Caldes de Montbui Vilanova i La
Geltrú L'Hospitalet del Llobregat Sant Adria del
Besos Palma de Mallorca **Girona** Igualada Torrelles
de Llobregat El Masnou **Sant Cugat del Vallés**
Martorelles/ St fost de Campcentelles La Pobla de Segur
Tarragona Cerdanyola Premià de Mar Sant Carles
de la Rapita.

Els qüestionaris han estat contestats per nois i noies de: Barcelona, Tarragona, Lleida, Girona, Granollers, Cornellá, Manlleu, Sant Celoni, Banyoles, La Seu d'Urgell, Viladecans, Vilafranda del Penedès, Benissanet, Alella, Manresa, Vic, Caldes de Montbui, Vilanova i La Geltrú, L'Hospitalet del Llobregat, Sant Adrià del Besós, Palma de Mallorca, Igualada, Torrelles del Llobregat, El Masnou, Sant Cugat del Vallés, Martorelles, St. Fosc de Campcentelels, La Pobla de Segur, Cerdanyola, Premià de Mar i Sant Carles de la Ràpita.

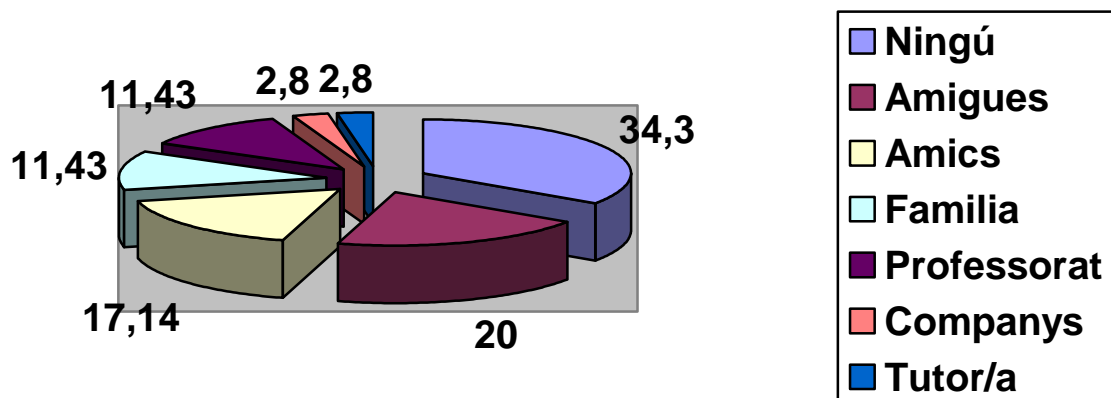
7.1.4.- Lloc o llocs on solen tenir situacions de assetjament homofòbic:

- Pati	32,5%
- Fora de l' escola	29,41%
- Clase	11,7 %
- Passadissos	11,7 %
- Cap lloc	11,7 %
- WC	2,94 %

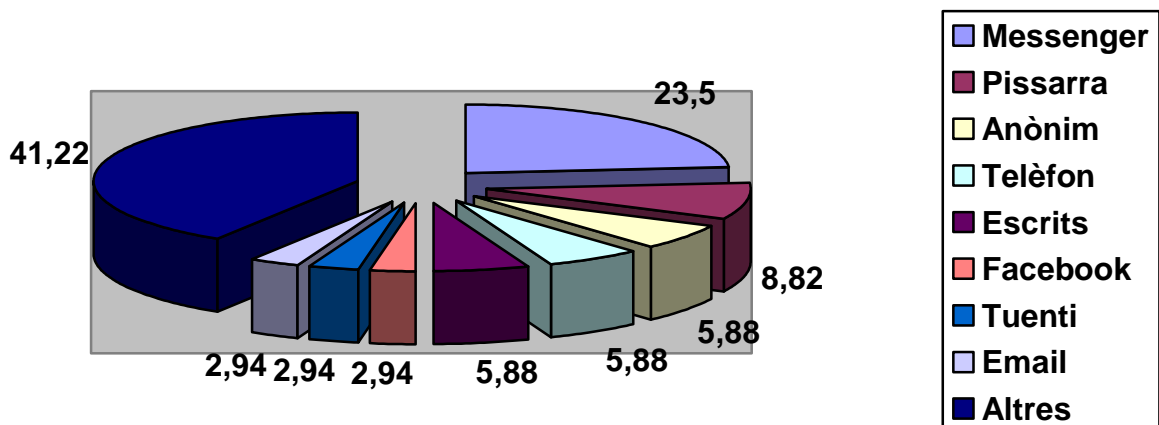
7.1.5.- A qui vas explicar els teus problemes?

- Ningú	34,3 %
- Amigues	20 %
- Amics	17,14 %
- Família	11,43 %
- Professorat	11,43 %
- Companys	2,8 %
- Tutor/a	2,8 %

7.1.6.- On insultan als joves i les joves per la seva opció sexual?

- Messenger	23,5 %
- Pissarra	8,82 %
- Anònim	5,88 %
- Telèfon	5,88 %
- Escrits	5,88 %
- Facebook	2,94 %
- Tuenti	2,94 %
- E mail	2,94 %
- Altres	41,22 %

7.1.7.- En aquesta part de l'informe presentem, algunes notes de la informació extreta del treball de camp per a il·lustració dels nostres lectors i lectores.

Pregunta: ¿Tens alguna queixa sobre la teva experiència en centres educatius?:

a) 15 anys, gai: *"Si, desde 4rt de Primaria fins 4rt de Secundaria vaig estar reben insults i assetjament per part d'alguns dels meus companys de classe".*

b) 16 anys, gai: *"Son molt homofobs".*

c) 19 anys, lesbiana: *"Va ser molt dolenta, em feian bullying al cole i els profes ni cas".*

Pregunta: ¿Com tracten professors i alumnes a les persones Lesbianes/Gais/Bisexuals i Transsexuals?:

a) 15 anys, gai: *"Els professors indiferència. Els alumnes nois amb una actitud discriminatòria".*

b) 16 anys, gai: *"Pues mal, hablan, se rien, te molestan y te humillan delante de tus amigos, lo que provoca que me quede solo, completamente solo".*

c) 16 anys, gai: *"Els alumnes d'una forma discriminatòria, a vegades. Els professors alguns et mostren més suport pel fet de ser homosexual, i altres tot i demanar ajuda opten per deixar que et solucionis tú els problemes. Una opció ni més correcte ni menys".*

d) 18 anys, heterosexual, pares gais: *"Els professors, bé. L'actitud dels companys és una altra cosa".*

e) 19 anys, lesbiana: *"Simplement amb indiferència; no tracten de cap manera en especial a aquestes persones, en general. Però tampoc tracten de cap manera qualsevol conducta homo/bi/transfoba, la ignoren, cosa que, per mi, significa també ignorar la realitat d'aquestes persones..."*

Pregunta: Davant d'una agressió o insult per la teva opció sexual com ha estat l'actitud del professorat?:

a) 15 anys, gai: *"Les agresions o insults que em feien, les feien quan no i havien professors, al vestuari, entre classe i classe".*

b) 18 anys, lesbiana, mare heterosexual, pare gai: *"Fins a la universitat vaig estar dins de l'armari. Vaig tenir moltíssims problemes amb els meus companys (especialment amb la que era la meva millor amiga), dels professors no en tinc cap queixa".*

c) 19 anys, lesbiana: *"Inexistent. Mai m'he trobat davant cap situació extrema o especialment agressiva, però de tota manera, mai he vist cap resposta per part del professorat a cap actitud de menyspreu o amenaça d'aquest tipus".*

8.- Conclusions:

1. Solitud impressionant dels nens i nenes lesbianes i gais.
2. Impunitat: la majoria d'agresions es realitzen en espais públics (pati, classe, passadissos).
3. Relació de ser gai o lesbiana amb "inadaptació".
4. No es té en compte el caràcter homòfob de les agresions.
5. Una de les utilitats d'Internet, el Messenger, es el mitjà més utilitzat per els insults homòfobs, en canvi, ni Facebook, ni Tuenti, ni els Emails, son eines de bullying homofòbic. Pensem que no podem parlar de CyberBullying.
6. La diversitat sexual continua essent una qüestió incòmode en molts Equips Docents.
7. Els joves en general reclamen intervenció i presència dels professors en situacions d'assetjament homofòbic.
8. Importància de la "*xarxa social forte per la prevenció*": família, amics/amigues i professorat.

9.- REFERENCIES BIBLIOGRÀFIQUES:

-*"Homofobia en el sistema educatiu"* (2006) Comisión de Educación de COGAM (Colectivo de Lesbianas, Gays, Transexuales y Bisexuales de Madrid) Departamento de Antropología Social y Cultural de la UAM. Cogam, Madrid.

-Lees, S. (1987) The structure of sexual relations in school. En Arnot, M. et Weiner, G. (1987) (Eds.). *Gender and the Politics of Schooling*. London, Hutchinson. The Open University, 175-185.

-Lees, S. (2000). Sexuality and citizenship education. Discipline and democracy: race, gender, school sanctions and control. M. Arnot e J. Dillabough (orgs.), *Challenging Democracy: International Perspectives on Gender, Education and Citizenship*, Londres, RoutledgeFalmer.

-Ponferrada, M., Carrasco, S., Villà, R., Miró, M.; Gómez-Granell, C., (2006) Convivència i confrontació entre iguals als centres educatius, Síndic de Greuges-Defensor del Menor & Institut d'Infància i Món Urbà, Informe d'investigació.

-Robinson, K., (2005) Reinforcing hegemonic masculinities through sexual harassment: issues of identity, power and popularity in secondary schools. *Gender and Education*. Vol 17. Numer 1, March 2005, pp. 19-37(19).

ANEXE 1: QÜESTIONARI

Els Objectius de la nostra recerca consisteixen en aprofundir en el coneixement de les experiències escolars, viscudes per tots aquells joves que per la seva opció sexual, i les opcions sexuals de les seves famílies **poden viure situacions d'homofòbia a les escoles.**

Per tant, aquesta recerca es planteja la diversitat sexual com a eix principal i consistirà en efectuar un estudi en profunditat de les experiències escolars de joves lesbianes, gais, bisexuals i transexuals i els fills i filles de famílies lesbianes i gais, sense perdre de vista la invisible però freqüent problemàtica de l'homofòbia al sistema educatiu.

El qüestionari s'estructura en tres parts amb 8, 10 i 4 preguntes (total 22). La informació recollida es tractarà de manera agregada i, per tant, anònima, sense donar a conèixer respostes individuals.

Si tens qualsevol dubte o comentari, no dubtis en posar-te en contacte amb nosaltres a través d'aquesta mateixa adreça electrònica icev@icev.cat, al telèf. 934 364 061 o consultar la nostre web www.icev.cat

Les respostes del qüestionari són anònimes i les adreces de correu electrònic des de les quals ens feu arribar les respostes no s'utilitzaran per cap ús aliè a aquesta recerca.

1.- Any i lloc de naixement.

2.- Curs d'arribada a l'escola catalana.

3.- Escola:

- Pública
- Concertada
- Privada

4.- La teva escola es:

- Laica
- Religiosa

5.- Ciutat/Poble on estudies o vas estudiar.

6.- Nivell d'estudis més alts assolits.

7.- Opció sexual teva.

8.- Opció sexual dels pares o mares.

9.- Tens alguna queixa sobre la teva experiència en centres educatius.

10.- Com tracten professors i alumnes a les persones Lesbianes/Gais/Bisexuals i Transsexuals.

11.- Per la teva opció sexual t'han amenaçat?

12.- Per la teva opció sexual han difós mentides i comentaris despectius sobre tu?.

13.- Per la teva opció sexual t'han insultat

- Messenger
- Mail
- Sms
- Facebook
- Tuenti
- Telèfon
- Escrits
- Pisarra
- Anònims
- Altres

14.- Per la teva opció sexual t'han pegat cops o puntades...

15.- Per la teva opció sexual t'han ridiculitzat o s'han burlat o rigut de tu?.

16.- T'han deixat sol/a o t'han ignorat per a fer-te mal per la teva opció sexual?

17.- Davant d'una agresió o insult per la teva opció sexual com ha estat l'actitud del professorat?.

18.- Quin càstig o mesura han imposat a les persones que t'han insultat o agredit per la teva opció sexual?

19.- Assenyala el lloc o els llocs on sols tenir més problemes.

- Pati
 - Clase
 - Fora de l' escola
 - Serveis-wc
 - Passadissos
 - Cap lloc
-

20.- A qui vas explicar els teus problemes?.

- Família
 - Companys-Companyes
 - Amics
 - Amigues
 - Professorat
 - Tutors/es
 - Ningú
-

21.- Vols afegir alguna cosa més.

22.- Si vols tenir una entrevista amb nosaltres escriu les teves dades: mail i telèfon.
